

زندان به طور حداقلی و در موارد نادر منجر به
اصلاح برخی زندانیان شده است

ضرر زندان بیشتر از منفعتش بوده است

مصاحبه با
علی اکبر یساقی
رئیس سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی

حبس برای آن در نظر گرفته شده است.

کلاه آیا در افق کوتاه‌مدت یا حتی بلندمدت، می‌توان امیدی به اصلاح وضعیت فعلی مجازات زندان داشت؟ آیا مجازات‌های جایگزین حبس در ایران عملاً قابل اعمال است؟ کدام‌یک با شرایط بومی و فرهنگی ایران سازگار است؟ موانع اجرای آن چیست؟

در چند سال اخیر فضای فکری و فرهنگی و اجتماعی جامعه، نخبگان، قضات، دانشگاهیان آمادگی فوق‌العاده‌ای برای کاهش استفاده از مجازات زندان پیدا کرده و امیدهای بسیاری را به وجود آورده است. به نظر می‌رسد اعمال مجازات‌های جایگزین ممکن و با شرایط ایران در موارد ذکر شده در پاسخ دوم سازگار است. موانع عبارتند از عادات کهن و قوانین که باید تغییر کنند لویح و برنامه‌هایی نیز در این باب در مرحله تصویب است.

کلاه با توجه به رویکردهای نوین در خصوص لزوم بازگشت به کیفر و تأکید بر جنبه سزادهی و اخلاقی کیفر در غرب (به خصوص در ایالات متحده آمریکا) آیا باز هم از نظر علمی می‌توان بر لزوم کارکرد اصلاحی زندان تأکید کرد؟ و یا اینکه با توجه به شکست رویکرد اصلاح و درمان در غرب، و تغییر نگاه اصلاحی به زندان، به نگاه صرفاً سزاده، آیا می‌توان بحث زندان زدایی را منتفی دانست؟

کلاه از نظر شما کارنامه کیفر زندان در ایران در طول ۵۰ سال گذشته، چگونه بوده است؟ نمرات خوب و بد آن در کدام موارد بوده و در چه سالهایی؟ آیا زندان توانسته حتی در محدوده‌ای بسیار کوچک به کارکرد اصلاح و درمان خود نزدیک شود؟

نمی‌توان بطور کلی منکر مفید بودن حبس در طول پنجاه سال گذشته بود. گرچه قبل از انقلاب از حبس به عنوان ابزار سرکوب انقلابیون و اعمال حاکمیت زورمدارانه استفاده می‌شد ولی بطور نسبی نقش حبس در حاکمیت نظم عمومی و اجرای قانون غیر قابل انکار است جنبه‌های منفی آن نیز بیشتر مربوط به فروپاشی خانواده زندانی و طرد خود زندانی از جامعه و لاجرم پناه بردن وی به دامن جرم است.

زندان به طور حداقلی و در موارد نادر منجر به اصلاح برخی زندانیان شده است لیکن همواره ضرر آن بیشتر از منفعتش بوده است بخصوص در شرایطی که استفاده حداکثری از آن شده است.

کلاه به نظر ریاست محترم سازمان زندان‌ها، آیا می‌توان معیار دقیقی را برای تعیین جرایمی که مجازات حبس آنها قابل تبدیل به مجازات‌های دیگر است ارائه کرد؟

در لایحه مجازات‌های اجتماعی از نظر طول مدت حبس، دو مدت حبس‌های شش ماهه و دو ساله معیار مجازات‌های جایگزینی قرار گرفته است. لیکن موارد ذیل را بطور کلی می‌توان قابل جایگزین معرفی کرد؛ در جرایم راهنمایی و رانندگی، جرائم غیرعمدی، در محکومیت‌های مالی، دیات، چک و کلیه جرائمی که کمتر از شش ماه

گواه به نظر شما، به چه علت و بر اساس کدام اولویت زندان زدایی مطرح شده است؟

در ایران طرح این نظریه ناشی از حاکمیت فقه و پدیداری نظریه جمهوری اسلامی است. از جمله‌ی منابع اصلی تقنین در ایران فقه اسلامی است و در فقه اسلامی زندان جایگاه محدودی دارد. در دو منبع عمده دیگر قانون‌گذاری یعنی قرآن کریم و سیره نبوی نیز حبس به عنوان کیفر جایگاهی بسیار حداقلی داشته است. همین امر به نضج و شکل‌گیری این نظریه کمک کرده است و علت اصلی تأکید بر استفاده حداقلی از حبس بازگشت به نظام کیفری اسلام بوده است صرف نظر از پیامدهای ناگوار اجتماعی استفاده حداکثری از حبس. ♦

به فرض وجود چنین رویکردی، بنظر می‌رسد این رویکرد بیشتر رویکرد دولت‌هاست و موازی با این رویکرد شاهد رشد جریانات مستقل کاهش استفاده از مجازات زندان از طریق مجامع بین‌المللی، دفتر مقابله با جرائم و مواد مخدر سازمان ملل، شخصیت‌های مستقل و NGOها در جهان هستیم و به نظر می‌رسد عالمان و خرد ورزان به خوبی به آثار بسیار منفی زیاد در مقابل سود کم آن برای بشریت پی برده‌اند و بر این اصل تأکید دارند که زندان یک محصول قرون وسطایی است و کاملاً کهنه و سازگار با نظام‌های دیکتاتوری و سرکوب‌گرانه است. صرف نظر از این مطلب، نگاه اصیل اسلامی با تکیه بر منابع غنی فقه اسلامی است، که در حال نضج و شکل‌گیری است و هر چه حاکمیت فرهنگ اصیل اسلامی در جهان گسترده‌تر می‌شود، میدان برای طرح نظریه کاهش استفاده از مجازات زندان فراخ‌تر می‌گردد و به نظر می‌رسد این اصل دوران شکوفایی و احیاء و غلبه خود را باز می‌یابد. و یک امر اصیل فطری انسانی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 برتال جامع علوم انسانی

موارد ذیل را بطور کلی می‌توان قابل جایگزین معرفی کرد؛ در جرائم راهنمایی و رانندگی، جرائم غیر عمدی، در محکومیت‌های مالی، دیات، چک و کلیه جرائمی که کمتر از شش ماه حبس برای آن در نظر گرفته شده است.